

«Все, що не робиться — робиться на краще».
Український побутовий мем.

«Не бійся! Віднині будеш людей ловити».
Євангеліє від Луки 5:1-11.

**22 квітня 1982 року,
четвер.**

*П*оїзд шарпнувся, протяжно зітхнув і застиг, немов невідома залізна істота, що довго бігла і нарешті сконала серед незнайомого міста.

Провідниці в тамбурах заляскали лядами, відкрили двері.

З дев'ятого купейного вагона на перон зіскочив молодик, поклав перед собою картату валізу й поглянув на квапливих пасажирів, які висипались із поїзда й полинули потоками у місто. Дехто входив у вокзал, деякі піднімались по сходах на пішохідний міст, щоб перейти колії й опинитись за бетонним парканом, на вуличках із присадкуватими, мальованими хатами, схованими у білому цвіту аличі й слив. Незабаром біля молодика нікого не залишилося, тільки провідниця у тамбурі чимось калатала. За містом виднілись аквамаринові гори у рваних клаптях снігу. Говерла, Петрос і Хом'як у зім'ятих плащах із білими дірками, ніби мандрівниці з далеких країв, спинились перед містом відпочити. Вони були неначе вишиті на гобелені, хитались і здавалися недалекоими — простягни руку, дістанеш. Але він здогадувався, що то оптичний обман, гори насправді

ген-ген де, так іноді неблизько до наміченої мети. І той далекий краєвид бентежив серце новими сподіваннями, ніби він потрапив у чудесний край, де збуваються мрії. Хлопець вдихнув на повні груди ранкового хмільного повітря, наче хотів позбутися вугільного гару, що теплою ковдрою нависав із відкритого вагона. Провідниця вночі палила пічку, але тепла було мало. У двері, що повсякчас рипали, вповзав невидимими пластами задушливий чад. Молодикові здавалося, що він назавжди просякнув їдким духом залізної істоти, яка здохла біля вокзалу.

Він був у широкополому капелюсі, довгому чорному плащі, темній сорочці. Навколо шиї недбало закрутив білий шарф, один кінець повісив на плече. Одягнув окуляри із дзеркальним відблиском й сховав погляд, немовби йому набридло спостерігати за метушливими валізами й незнайомим містом зі зграєю ворон над гострим шпилем вокзалу. Направився до центрального входу. Раптом побачив над головою неоковирну, давно не фарбовану, вивіску «Буфет» і вирішив зазирнути, випити кави або поснідати. Всюди встигає той, хто нікуди не поспішає. У місто їхати ще рано, його там не чекають.

У буфеті за високими столами по кутках переминались на ногах кілька зігнутих чоловіків, бубоніли. Такі сутулі постаті завжди товчуться у подібних закладах. Наливають із кишень у сховані під столом чарки. На стіні висіла стара репродукція картини Перова «Мисливці на привалі». Яким чином вона там опинилась, мабуть, ніхто не знав. Але була доречна, іронічно синхронізувала з тяжкими й давно не праними фіранками й пощербленою кахельною підлогою, з якої стерлася коричнева полива. Всередині віяло все тим же спаленим вугіллям, бо вагони спинялись просто під вікнами. Тут дрімала провінційна бідність. На скляних полицях

стояли консерви «Сніданок туриста» й банки з березовим і томатним соком. Під ними сиділа повнява буфетниця. Її круглі сіруваті очі сонно блимали на пияків, рожеві щічки з добродушними ямками й стомлений вигляд виразно підкреслювали, що жінка давно перестала мріяти про кращу долю. Вона нудьгувала, розглядаючи чоловіків, ніби постовий, який пробачає дітям пустощі.

— Кухня не працює! Їсти нема що!.. — повідомила хлопцеві, який поклав валізу біля столика.

— Так-таки й нема? — не повірив їй гість, у нього заграли насмішкуваті нотки в голосі. — Сервіс у вас... Я вам скажу!

— Сервіс, що треба, — заперечила жінка. — Ми працюємо з кухні ресторану. А ресторан ще закритий... Якщо хочете — он, холодний хек і котлета. Все, що залишилось...

— Ну... Не знаю, не знаю, — завагався хлопець. — У горлі стане... Холодна котлета — як зрадлива дівчина, яку мацали чужими руками.

— Для неї... чужих рук нема, — поглянула на гостя з інтересом буфетниця.

— Для кого? Для котлети?.. — включився у словесну гру молодик.

— Для дівчини! — фиркнула жінка. — Вона знає, кого обирає... Що? Уже обпікся?.. Підманула, підвела?

— Це не проблема, — легковажно продовжив забавку подорожній. — Проблема в тому, щоб зробити правильний вибір. Їсти чи не їсти?..

— Я б почекала, — із сумнівом глянула на холодні закуски господиня. — Зате у мене добра кава! Найкраща в місті!..

— Таки найкраща? — не повірив їй молодий франт.

— Найкраща, — запевнила жінка й позирнула на кавовий апарат «Omnia», від якого гарно пахло — густий настій просмолених шпал і вугілля біля нього

зникав. — Сюди спеціально приїжджають, щоб за-
кропитись...

— Бачу, — кивнув на чоловіків. — Причащаються...

— І що я буду з ними робити? Роботяги. Чекають
на приміський...

— Отак зранку? Похмеляються?..

— У мене — ні-ні. У мене з цим строго. До одинад-
цятій нікому ні грама не відпускаю... А самі... Я їм що?
Мама рідна?.. То робити каву?

— Аякже, — погодився юнак. — Спробую най-
смачнішу каву в місті, де доведеться провести ціле літо,
й може, осінь...

— Ви... Ти... у відрядження? — не могла обрати
форму звернення господиня закладу.

У буфет зайшла прибиральниця, дзенькнула дужкою
відра, почала шурувати шваброю під ногами. Вона не-
виразно бурмотіла до відвідувачів, що швендяють без
продиху, сміять, підлогу замащують. Хто не слухався,
не оступався — хляпала ганчіркою прямо по взутті.
Нема важливішою роботи, ніж дотримуватись чистоти.

— Бабо Шуро, ви б трохи стихили свій ентузі-
азм, — стримала її буфетниця. — Культурно обходь-
теся з людьми...

— Е... У них своя робота, а в мене своя, — буркнула
непоступлива прибиральниця й обвела шваброю округ
картатої валізи молодика у плащі, майже силоміць від-
штовхнула його убік. — Мені чекати ніколи... Ходять
тут усякі!

— У баби Шури швабра — це те, що в деякого порт-
фель, — засміявся, відскочивши, хлопець. — Розруху
в клозетах ліквідує...

— Що ліквідує? — не зрозуміла його господиня
буфету, чаклуючи біля кавового апарата.

— Не переймайтеся, — безпечно обійшов бабу
Шуру і став біля валізи молодик. — Окремі думки

слід вигулювати, як собак, на повідку. А в деяких випадках — у наморднику... Де ваша кава?

— Товариш дуже грамотний, — буркнув мужик із мокрими губами, у ватяній куфайці, якому було мало місця у кутку. — Кирпу гне...

— Які ми вам товариші. Куди вже... Ми в університетах не навчались, — по-простецькому відповів чужинець, не знімаючи темних окулярів. — Три прочитані книжки не рахуються...

— Но-но!.. Заглухніть! — помахала на чоловіків пухким кулаком буфетниця. — Бо зараз повиганяю!.. Зранку вже вам добре.

— Все, Марусю, мовчимо, — запевнив той самий із кутка, приклавши грубу руку, наче присяжний, до грудей. — А ти не дуже довіряй заїжджим. Бач, он, чужими очима блимає.

— То куди... ви, кажете, приїхали? — поклала перед юнаком чашечку кави.

— Ух-х-х!.. Гарно пахне, — захоплено понюхав хлопець. — Здається, ви справді класна майстриня. З цукром?..

— А то! Як же без цукру зранку? — гордо відповіла.

— О, ні! Цукор псує смак, — застогнав розчарований гість. — Тим паче, натще. Нема нічого кращого, аніж природний стан. Кава має гірчити й збуджувати на подвиги. Від неї груди розширюються. У голові світліє... У каві є такий елемент, як порядність. Після кави ніхто не сміє чинити аморально.

— Де це ви навчилися таких... речей?

Сіруваті очі Марусі спалахнули вогниками цікавості, добродушні ямки сколихнулись на щоках.

— В інституті благородних дівиць, — буркнула баба Шура й вийшла.

— Ну то й сидів би там! А не шастав до нас, — порадив роботяга з кутка — він таких хлюстів на дух не переносив. — Чудило... в шапці.

— Борю! — з наголосом вимовила жінка.

— У мене сьогодні день — анітень, — той показав, що зашиває рот нитками. — Ти мені писк закриваєш... Директор каже, щоб обстежив трубу цегельні. А як я туди без страховки піднімусь?.. Там же вітер дме, як скажений.

— Вітер дме у тебе в макітрі, — поставила йому діагноз Маруся. — Зранку набиратися... Не дадуть поговорити з гарним чоловіком. То ви кажете, приїхали у відрадження?

— Так, — радо підтвердив юнак. — Буду ловити момент. Ви знаєте, що таке ловити момент?

— Х-х-хих!.. Тут такі моменти бувають, що сама дивуюсь, — хитнула повнявими грудьми жінка. — Тільки лови й стережися...

— Я приїхав на практику до вашого відомого фотомайстра Степана Ноздренка, — повідомив нарешті мету свого візиту любитель гарної кави. — Знаєте такого?

— То ви фотограф? — дещо розчаровано протягла жінка. — А я думала, інженер чи якийсь артист... Дуже вже ви... колоритні. Виділяєтесь. На фоні...

Вона поглянула на зсутулених чоловіків у кутку і не закінчила фразу.

— Фотографія — це світлопис, мистецтво, якому нема рівних, — взявся запевняти її вколений неповагою до його професії хлопець. — Людство нічого кращого не придумало, ніж фото, для фіксації свого життя. Є лише я і світ, й тисяча півтонів... Слова — тільки слова, скільки не пиши, не говори, ними не передаєш характер, ество людини. А знімок уловляє все! Момент — і ви, як на долоні... Ось у вас...

Він вмовк, приглядаючись до жінки, ніби вибирав ракурс, з якого краще знімати.

— У вас виразні кришталеві очі. Я люблю чорно-білу фотографію, то ж вони вийшли б сірувато-темними, в крапинку, з наповненням досвіду і ледь вловимого суму... Чи докору... Є у них щось таке, що приваблює чоловіків.

— Ага. Є, — погодилась жінка й несподівано навіть для себе голосно хихикнула. — Двох дівчаток мені встругали й втекли. Не зважаючи... на очі в крапинку. Ви нічого в житті не розумієте!

— Двох дівчаток? — механічно перепитав молодий гість. — У певному... філософському... смислі ви щаслива. Тільки поки що не осягнули свого щастя. Приходьте з ними у салон, я зроблю гарну світліну. Самі будете дивуватись.

— Добре-добре, — легко погодилась й смуток чи знічене сум'яття промайнули у розхваленому кришталю очей. — Може, прийду... А ви, будь ласка, мені пробачте за невдалу каву.

— У мене є мрія, — зізнався юнак. — Зробити фото всіх людей у місті. Зафіксувати, так би мовити, неповторний колективний портрет. Зі своїм виразом. А потім, років через п'ятдесят, з'явиться такий самий... відчайдушний. І теж зробить. І порівняє погляди, риси, міміку. Динаміку образів... Щось у цьому є. Чи не так?

— І цих теж?.. У колективний портрет? — показала на притихлих чоловіків.

— Неодмінно. В першу чергу. Вони самі не знають, які виразисті, рельєфні, — з прощенням глянув на захмелілих опонентів хлопець. — У кожного з нас неповторне обличчя. Так природа придумала. Й нагородила...

— От що я вам скажу, — повернулась за прилавок буфетниця. — Ви ще не бачили, як вони міняються.

Ці неповторні... На гострий оскал і тупу морду. Убила б!.. Дай їм тільки попуст... Допивайте свою каву і йдіть. І ви теж вимітайтесь звідси, щоб я вас не бачила!.. Я зачиняюсь. Досить. У мене технічна перерва!..

Маруся втратила настрої до розмови й очужіла. Їй набридли ці буфетні теревені й ранкові відвідувачі, яким не сидиться вдома. Якби була її воля, вона б відкривалась разом із рестораном, коли є що запропонувати. А так — для годиться сидить, зубами торгує, пияків терпить...

Молодик залишив на столі гроші, мовчки взяв чемодан і вийшов на перон.

Гори наблизились, посвітліли, снігові клапти заграли спалахами від сонця, що піднялося над будинками. Немовби хтось набив на схилах скла. Зовсім недалеко був незнаний світ, з яким він ще не зустрічався. Гряда синіла, ніби на картинах Реріха. Або на перших кольорових знімках Генрика Міколяша. Ця синь мінялась, від темно-сливового, індигового, змішаного з хвоєю, чорнявого у затінках та лісах, до волошкового, сапфірового на альпійських лугах. Промені зранку переплелись, забули відтінки і кольори, дозволили невідомому художнику свавільно експериментувати. Юнак знову вдихнув на повні груди, упевнений, що його попереду чекає свято. Дорога й переїзд завжди викликають збентеження й невинуваті, безпричинні сподівання. Ніби кудись покликали, багато пообіцяли, та не розкрили всієї таємниці. І вона ось-ось явиться, овіє й підніме на крилах...

Із другого боку станції, вздовж високого бетонного паркана, рівномірно, мовби у сповільненому кіно, прокотились нескінченні вагони з колодами. За пішохідним переходом маневровий тепловоз, посвистуючи та калатаючи, збивав до купи товарний ешелон. Там щось

невиразно, рокочучи луною, бубонів у репродуктор диспетчер, керував процесом.

На пероні потрохи збирались, купками гуртувалися, пасажири, які чекали на приміський потяг. День розгорявся і штовхав кожного, як той маневровий, у рух і переміщення. Все мусить крутитись і чинити за розкладом. Свобода обманлива, вона не нагодує, мусить піддаватися графікам та залізним рейкам...

Юнак бадьоро ступив у високий вестибюль вокзалу, щоб вийти у місто. На лавках очікування сиділи, спали скрутившись, їли, пили, балакали, грали в карти, читали, пеленали дітей, сварились і тупо розглядали запилюжені вітражі пасажири, які чекали на далекі поїзди. У ніздрі вдарив густий дух бездомності й тимчасовості, хлорки з туалету. Сморід накривав усіх густою попоною, приколисував безсиллям. Від того запаху високий фікус, що піднявся аж під купол, один за одним втрачав лапаті листки; коричневий стовбур його тягнувся догори, немов хотів вибитись до сонця, як ув'язнений з неволі...

— Стій! — гукнув хтось позаду.

Молодик зауважив, як ожили, посуворіли погляди пасажирів, як сколихнулися борода в Маркса й Енгельса, які спостерігали за вестибюлем зі стін, і зрозумів, що гукають до нього. Озирнувся. За ним тупав, притримуючи кашкета, капітан міліції у пом'ятій формі, ніби він цілу ніч їхав, не роздягаючись, на плацкартній полиці. Другою рукою капітан притримував кобур, що тряслась на боку. Портупея оперізувала його невисоку фігуру і, здавалось, тримала купи. Всі зіваци витріщилися на несподівану розвагу.

— Ви до мене? — поклав валізу хлопець.

— До тебе! До тебе! — запевнив задиханий міліціонер і козирнув. — Капітан Боровик!.. Пред'яви документи!

Курдупель у портупейі сопів уривчасто й рішуче. Бурячкове його лице налилося кров'ю і державною погордою. Тепер, коли зупинився, обидві його руки були готові вхопитись за хлопця. В його очах грали іскри, готові розпалити багаття гніву. Охоронець порядку бачив зацікавлені погляди пасажирів і виступав, як артист на сцені. Він стоїть на сторожі їхнього спокою. Він не допустить ані найменшого порушення закону. В нього нелегка робота, але він справляється...

— В чому справа? — не послухався хлопець. — Я щось порушив?

— Документи, кажу, пред'яви! — наполягав на своєму капітан.

У нього шиї не було — підборіддя косинцем переходило зразу у груди. Цей гандж, мабуть, натирив комірцем шкіру, бо він весь час там доторкувався зі жмаканим носовиком.

— А якщо документів нема? — опирався київський франт. — У тюрму посадите?..

— Людині без документів суворо заборонено переміщатись, — прорік залізне правило коротун у пом'ятій формі. — Не існує людей без документів... Вивертай кишені!

— Навіщо вам мої кишені? — хлопець засунув руки і дістав з правої кишені склянку. — От лайно! Даруйте за мою французьку... Що це таке?

Він зняв окуляри і розгублено розглядав знахідку. Як склянка опинилась у його кишені? Він же точно її не брав. Ані в поїзді, ані в буфеті. Зрештою, він і склянки не бачив на буфетному столі.

— Це крадіжка державного майна, — виніс вердикт капітан Боровик і переможно позирнув на пасажирів. — Факт, як то кажуть, у всій красі... Тебе затримано до з'ясування обставин.